

Секція 3. Економіка та трансформація управління національним господарством

*Лойко В.В., д.е.н., доцент,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Серед глобальних мегатенденцій, які впливають на економічний розвиток країн, міжнародна консалтингова компанія KPMG виділила 9 найсуттєвіших: демографію, розширення можливостей для особистості, високоефективні технології, економічний взаємозв'язок, державний борг, зміна центрів впливу в економіці, кліматичні зміни, дефіцит природних ресурсів, урбанізація [1]. Серед 17 цілей сталого розвитку, які було затверджено Генеральної Асамблеєю ООН [2], було виділено як окрему ціль: «відповідальне споживання та виробництво». Реалізація цієї цілі передбачає ефективне управління спільними природними ресурсами, зокрема, ощадливе використання питної води, зміну пріоритетів щодо утилізації відходів та поводження із забруднюючими навколишнє середовище речовинами. Дослідження, які були проведені на вимогу Римського клубу, присвячені висвітленню переваг циркулярної економіки на сучасному етапі розвитку суспільства [3]. Україна, як країна європейської орієнтації, також долучається до вирішення проблем становлення та розвитку циркулярної економіки.

Під циркулярною економікою розуміють економічну діяльність, спрямовану на енергозбереження, екологічно чисте виробництво та раціональне споживання [4]. Перехід від традиційної економіки до циркулярної буде відбуватися поступово і темпи цього переходу можуть бути різні кожного року. Це пов'язано із тим, що циркулярна економіка – це не тільки більш раціональне поводження із відходами, а і інше ставлення до сировини, інноваційні рішення щодо виробництва різних видів продукції із іншої, більш екологічно лояльної сировини. Циркулярна економіка будується не тільки на зміні технологій виробництва і іншого підходу до сировинних ресурсів, а і на зміні споживацької поведінки, що є найбільш важливим для успішного розвитку циркулярної економіки. Зміна мислення споживачів та зміна їхньої споживацької поведінки сприятиме і іншим підходам до обґрунтування доцільних обсягів виробництва тих чи інших товарів. Безумовно, що споживацька поведінка змінюється і під впливом науково-технічного прогресу. Проте поширення різних споживчих інновацій за рахунок використання сучасних технологій відбувається у суспільстві

повільно. Наприклад, із розвитком 3D-принтерів у споживачів з'являється можливість надрукувати для себе за своїм власним замовленням споживчі товари. Технологію виготовлення взуття за індивідуальним замовленням використовують такі відомі бренди, як Nike та Нуре. Споживач може скачати на власний комп'ютер модель кросівок, яка йому сподобалась, і роздрукувати їх на власному 3D-принтері. Такі технології значно скорочують витрати, так як не потребують створення підприємств. Проте при 3D-друку необхідно використовувати спеціальні матеріали, які в подальшому надають можливість отримати повноцінне взуття. Поки що такі технології є інноваційними і їх продукція не є дешевою та доступною широким колам споживачів.

Циркулярна економіка передбачає більш дбайливе використання як природних ресурсів, так і речей, які вже створено та вони використовуються у побуті людей. За умов скорочення обсягів відходів багато речей можна використовувати повторно, або переробляти на щось інше. Приклади такого споживацького поведіння із вже існуючими одягом, побутовою технікою, туристичним спорядженням та іншим, вже існують. Гарним прикладом вторинного використання технічних пристроїв є досвід міжнародної компанії Renault, яка по всьому світу збирає списані двигуни, коробки передач та інші комплектуючі із машин, які було випущено під брендом Renault, оновлює їх, збирає вдруге і продає для повторного використання, але дешевше, ніж нові. І попит на ці модулі машин для повторного використання за обсягом продажів перевищив попит на нові запчастини.

Обсяги промислових та побутових відходів в Україні мають тенденцію до зменшення (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка утворення та поводження із відходами на території України за період 2010-2017 рр.

Показник	2010	2011	2012	2013	2014 ¹	2015 ¹	2016 ¹	2017 ¹	Відносне відхилення даних 2017 від даних 2010, %
Утворено відходів, тис. т	425914,2	447641,2	450726,8	448117,6	355000,4	312267,6	295870,1	366054,0	-14,05
Утилізовано, тис. т	145710,7	153687,4	143453,5	147177,9	109280,1	92463,7	84630,3	100056,3	-31,33

Питома вага утилізованих відходів у загальній кількості утворених, %	34,21	34,33	31,83	32,84	30,78	29,61	28,60	27,33	-20,11
Спалено відходів, тис. т	1058,6	1054,5	1215,9	918,7	944,7	1134,7	1106,1	1064,3	0,54
Питома вага спалених відходів у загальній кількості утворених, %	0,25	0,24	0,27	0,21	0,27	0,36	0,37	0,29	16,0

* Джерело: складено та розраховано автором за даними [5]

За проведенням аналізом динаміки утворення та поводження із відходами на території України за період 2010-2017 рр. можна зробити наступні висновки. Обсяги утворених відходів за досліджуваний період скоротилися на 14,05 %, що є позитивною тенденцією. Аналіз причин скорочення обсягів утворення відходів показав, що зменшення обсягів почалось із 2014 р., за рахунок відсутності даних із анексованої території Криму. Аналіз динаміки обсягів утилізації утворених відходів показав, що темпи утилізації за період 2010-2017 рр. знизились на 31,33%. Це є негативною тенденцією. Аналіз динаміки питомої ваги утилізованих відходів у загальному обсязі утворених показав зменшення за досліджуваний період на 20,11%. Щодо абсолютного значення питомої ваги утилізованих відходів, то вона склала 27,33 % у 2017 р. Ще одним видом утилізації є спалені відходи. Питома вага спалених відходів склала всього 0,29 % у 2017 р. від загальної кількості утворених відходів. Таким чином можна констатувати, що утилізації та спаленню було піддано у 2017 р. тільки 27,62 % утворених відходів. Обсяг накопичених відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах (місцях видалення відходів) на території України на кінець 2017 р. складав 12442168,6 тис. т, з них відходів I-III класів небезпеки 12197,6 тис. т, тобто 0,09 %.

Наведена динаміка статистичних даних щодо утворення та поводження з відходами свідчить про необхідність прискорення розробки та впровадження технологій з переробки відходів. Доцільно перейняти практичний досвід європейських країн. В європейських країнах деякі відходи великих підприємств використовують як сировину для інших. Наприклад, золу, яка утворюється при спаленні вугілля на ТЕС використовують при будівництві шосейних доріг. За експертними оцінками накопичені відходи від роботи українських ТЕС складають 400 млн. т

золошлаків, для зберігання яких використовуються землі сільськогосподарського призначення. Доцільно скористатися досвідом Польщі, в якій накопичені відходи золошлаків переробили за 15 років.

Сучасна тенденція розвитку ОСББ в Україні надає можливість впровадження сортування сміття за аналогом європейського досвіду. Технології переробки сортованого сміття інші і дають більше економічної вигоди, ніж існуюча технологія спалювання несортованого сміття на сміттеспалювальних заводах, кількості яких, до речі, дуже не вистачає нашій країні. Безумовно, що ті відходи, які ж накопичено на території України є різними за умовами їх токсичності, зберігання, існуючих технологій переробки. Проте щорічне зростання обсягів накопичених відходів приносить досить суттєві збитки національній економіці. Розробка та впровадження інноваційних технологій з переробки вже накопичених на території України відходів є дуже актуальним питанням для розвитку економіки країни і, зокрема, сучасної циркулярної економіки.

Література.

1. Майбутня держава 2030: глобальні мегатенденції, які впливають на уряди. URL: https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2014/09/Future_State_2030_UA_v3.pdf (дата звернення 19.08.2019).
2. Веб-сайт ООН. Цілі в галузі сталого розвитку. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/> (дата звернення 19.08.2019).
3. Циркулярна економіка та переваги для суспільства. Звіт про дослідження на вимогу Римського клубу за підтримки Фонду MAVA. URL: <http://www.clubofrome.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/The-Circular-Economy-CoR-UA-2.pdf> (дата звернення 19.08.2019).
4. Що таке циркулярна економіка? URL: <https://bigggidea.com/practices/1567/> (дата звернення 21.08.2019).
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Статистична інформація. URL: www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення 21.08.2019).